

Šėtos kraštas taip pat mena 1863 m. sukilėlių kovas. 1863 metų balandžio mėn. į Lietuvą iš Peterburgo atvyko Z. Sierakauskas, kuris pateikė parengtą sukilėlių kovos planą. Pagal jį pirmiausia reikėjo sujungti Kauno gubernijos sukilėlių pajėgas ir žygiuoti link carinės kariuomenės tvirtovės – Daugpilio – ir padedant ten tarnaujantiems iš Lietuvos kilusiems kariškiams, užėmus šį svarbų strateginį punktą, apsirūpinti ginklais. Rinkdamas sukilėlius Z. Sierakauskas kartu su štabo kapitonu Ignu Leskauskiu ir gydytoju I. Tšaskovskiu iš Kauno atvyko į Šėtą, kurioje susitiko su iš Sibiro grįžusiu ir Šėtos valsčiaus raštininku dirbusiu Florijonu Danovskiu bei Konstantinu Dalevskiu. Pastarasis jau buvo suorganizavęs sukilėlių savanorių būrį. Po to netoli esančiame Boleslovui Veličkai priklausančiame Pašumerio dvare Z. Sierakauskas susitiko su vaivadijos, pavietų, parapijų, stovyklų ir ryšių atstovais ir aptarė sukilėlių būrių apjungimo galimybes. Prieš išvykstant į Kremenciškių stovyklą, Z. Sierakausko būrys išaugo iki 120 žmonių. Netoli Truskavos sukilėliai surengė pasalą kariniam daliniui ir įsigijo šiek tiek ginklų. Apie sukilimo vadų susirinkimą Pašumerio dvare savo atsiminimuose užsimena ir vienas aktyviausių sukilimo organizatorių Jokūbas Geištoras.

Jokūbas Geištoras (1827-1897)

Ignacogrado dvaro (Kėdainių r.) savininkas, vienas aktyviausių sukilimo Lietuvoje rengimo organizatorių, vadovavo Lietuvos provincijos valdymo skyriui. 1863 m. vasarą suimtas ir ištremtas. Atsiminimų apie 1863 metų sukilimą autorius.

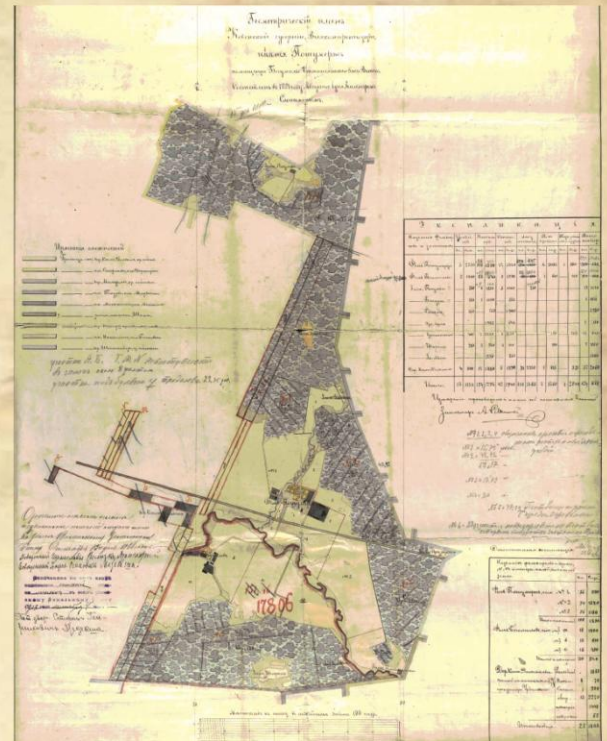

Florijonas Danovskis (1822-1903)

Už dalyvavimą 1846 m. brolių Dalevskių įkurtos patriotinės Lietuvos jaunimo brolybės sąjungos veikloje 1848 m. dešimčiai metų buvo ištremtas į Sibirą. Atlikęs bausmę jis dirbo Zarasų apskrityje pas dvarininką Römerį, o vėliau Šėtos valsčiaus raštininku. Šėtoje jo namuose dažnai rinkdavosi žmonės, kalbėję apie sukilimą. Po 1863 metų sukilimo vėl ištremtas, į Lietuvą grįžo 1874 m.

Po 1863 metų sukilimo numalšinimo Pašumerio dvarininkas Boleslovas Velička buvo teisiamas už tai, kad per kratą dvare rasta emblemų su lenkiškai herbais, už tai, kad sukilėliams leido gyventi dvare, teikė jiems maisto atsargas ir nepranešė apie juos valdžiai. Tačiau pats dvaras nebuvo konfiskuotas, nes jis priklausė jo žmonai Stanislavai Teofilei Veličkieni. 2013 metais vieną iš dabartinių Pašumerio dvaro savininkų Likšų iniciatyva pagaminta atminimo lenta, kuri žymi dvaro rūmų vietą Pašumerio kaime.

1863 metų sukilimą rėmė ir kitos Šėtos krašto dvarininkų šeimos – Montvilos, Svolkenai, Gintautai. Mitėniškių dvaro savininko S. Montvilos sūnus Stanislovas Montvila (1841-1916), baigęs mokslus Maskvoje bei Krokuvoje, iki sukilimo gyveno Vilniuje ir aktyviai dalyvavo organizuojant sukilimą. Stanislovas Montvila su vaikystės draugais Jaroslavu Kasakovskiu iš Martiniškių dvaro, Boleslovu Svolkenu iš Drobiškių dvaro bei Šėtos bajorais Juozapu Grincevičiumi ir Vladislavu Gintautu įsijungia į Z. Sierakausko sukilėlių būrį ir kaunasi su carinės Rusijos kariuomene ties Biržais 1863 m. gegužės mėn. Tose kautynėse S. Montvila ir J. Grincevičius buvo sužeisti ir pasitraukė iš sukilėlių gretų. Šis sužeidimas S. Montvilai išgelbėjo gyvybę, nes po sukilimo numalšinimo jam buvo paskirtas tik namų areštas, o jo draugai J. Kosakovskis ir B. Svolkenas buvo ištremti į Sibirą. Pasibaigus teismams ir užgijus žaizdoms, Stanislovas Montvila persikėlė gyventi į Troškūnų dvarą netoli Anykščių, o vėliau gyveno Panevėžyje, kur jam priklausė mielių ir spirito fabrikas bei jo pastangomis ir lėšomis pastatyti Teatro rūmai. 1916 m. lapkričio 24 d. Stanislovas Montvila mirė, palaidotas Šėtos miestelio kapinėse šeimos kapavietėje.

Pašumerio dvaro planas 1881 m.

Montvilų giminės šeimos kapavietė Šėtos miestelio kapinėse. Pirmasis iš kairės – sukilėlio Stanislovo Montvilos kapas.

Buvusio Montvilų dvaro Mitėniškiuose koplytėlė.